RÖPORTAJ

Sanat bir ayrıcalıktır yaşamak da bir ustalıktır

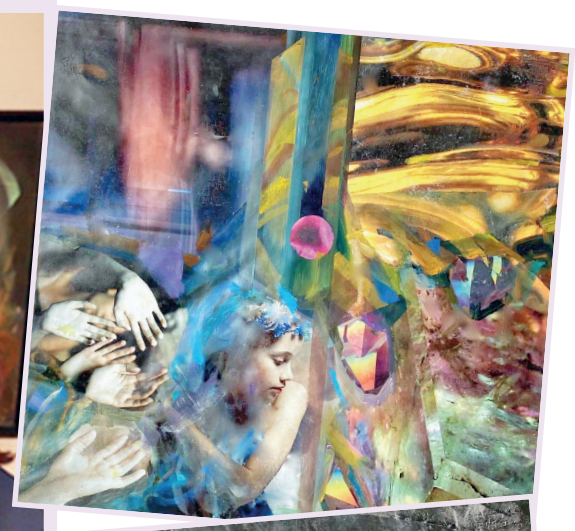

lutfudagtas@gmail.com

Lütfü DAĞTAŞ

Bugüne kadar yüzün üzerinde sergi açan, ressam Utku Varlık ile iki gün sürecek çok renkli, çok katmanlı, geçmişten geleceğe bir sanat yolculuğuna çıkıyoruz hep birlikte. Sanatçının renk paletinden 60 yıl öncesinin siyasal havasına, sanatına, Bedri Rahmi'den, uluslararası resim piyasına getirdiği sert eleştirilere kadar aklımızdakileri sorduk, Utku Varlık yanıtladı...

1965 yılı Haziran ayının sonları. Hiç bu denli şaşırmamıştır Utku Varlık, kendisini Kunsthistoriches Müzesi'nin kapısında bulduğunda. Otostopla, cebinde topu topu 10 dolar, yemeden içmeden gelmiştir Viyana'ya. Bu Avrupa'ya ilk çıkışıdır. Kötü röprodüksiyonlarla dolu kafasını yıkamak, belleğini yenilemek, meraklarına yanıt bulmak adına çıkmıştır onca güçlüğe karşın ve bunun adı, **umut gezisi**dir. Güçlüğün adı ise, parasızlık!

Kunsthistoriches Müzesi'ne giriş parasızdır, tam biçilmiş kaftan! Bilemez ne kadar süre durduğunu müzede sergilenen Brughel'in Karda Avcılar adlı tablosunun önünde. Zaman akar gider, farkında değildir. Derken İsa'ya benzeyen müze bekçisinin uyarısıyla kendine gelir. ***"Sanki tablonun içine girdin!"*** der bekçi. Doğru düşündün, der Utku Varlık. Sonrası artık upuzun bir filmin şeridi. Ressam Utku Varlık'ın baş rolünde yer aldığı bu filmden birliklikte tat almaya bakalım sayın okur, buyurun!

■ **Sevgili Utku Ağabey, 2020'yi dünya ölçeğinde kasıp kavuran Covit 19 salgını hemen herkesin programını alt üst etti. Sizin de salgın öncesi İstanbul Bozlu Art Sanat Galerisi'nde, Sanrı/Illusion başlığıyla açtığınız resim serginiz yarıda kaldı. Şimdi yeniden açıldı. Serginizden önce sizi konuşmak istiyorum. 1942 yılında Bolu'da doğdunuz, Akademi'de öğrencilik yaptınız ve ver elini ressamların düşlediği kent Paris. "1965 yılı, harp sonrası beni karşılayan Avrupa dingin ve büyülüydü" sizin tümceniz. Burasını biraz anlatır mısınız?**

Çok erken yaşlarda başladı dışın çekim alanı, 50 yıllarında John Steinbeck'i okurken Amerika'ya, Salinas'a gitmek isterdim. Akademi yıllarında, Akademi'yi Florance'da okumak düşüne kapılıp, İtalyanca öğrenmeye başlamıştım, Sonuçta Akademi'den sonra iki yıl askerlik yapıp özgür olunca, devlet bursunu alarak Paris'e gittim; demek yaşam bir su gibi akıyor düş'leyince! Paris'i seçmemim nedeni, o yıllarda Türk sanatçıların uğrak yeriydi. Genellikle politik, askerlik problemleri dışında Türkiye'ye dönemeyenler ve de oraya bağlananlar. Çok ilginç, benim de yaşam çizgimin gelip oraya bağlanması. Şunu kabul edelim, o yıllar Paris, öncelikle sanatın merkeziydi; yalnız Türkler değil, 72 millet oradaydı; sanki resim yalnız orada yapılabilir inancıyla! 1970 de Paris Akademisi'ne girdiğimde, Litographie atölyesinde 21 ayrı ülkeden gelmiş öğrenci vardı. Bu benim ikinci Avrupa'ya çıkışımdı, birinci kez - 1965 yılında - otostopla dört ay, cebimde 10 dolarla Avrupa turuna çıkmıştım. Türkiye, Paris Bienali'ne benim resimlerimi göndermişti ama beni Bienale'e kişisel olarak davet etmediler. Ben de kendim giderim dedim ve çıktım! Avrupa kentlerini, müzeleri, beni etkileyen sanatçıların orijinal eserlerini görmekti amacım. Söz ettiğim **"harp sonrası Avrupa"**, pişmanlığın ötesi insan kendi yasalarına, kendi kültürüne dönünce, bir kez daha **"renaissance"**sı görüyorsunuz! Daha kültürel turizm başlamamış; müzelerde, tarihi mekanlarda yalnız dolaşırken; yirmi yıl önce bu ülkelerin kan-revan olduğunu düşünmek güçtü, savaşın izine rastlamıyordunuz, yine başka bir düş'teydim ve tarif edilmez bir huzura kavuşmuştum! / Kitabım **"ZERO HİPOTEZ"**de bunu anlattım.

■ **Akademi'ye kaç yılında girdiniz, kaç yılında mezun oldunuz? O dönemin Akademisini biraz anlatır mısınız? Hocalarınız, öğrenimleri sonrası yetkin ressam olan öğrenci arkadaşlarınız**

Akademi'ye 1961 yılında girdim, 60 ihtilalinin histerik dışavuruşu; marşlar, söylevler, duruşmalar dinmiş, hemen hemen 10 yıl sürecek demokratik ılımlı bir düzenin başlangıcıydı bu yıllar. Akademi'de öğrenim 5 yıldı: birinci yıl, "Galeri" dediğimiz desen atölyesiydi, bir yıl desen öğrenilir, kalem, füzen, pastel vs. kağıt, karton üstüne; boyaya el sürmeden. İkinci yıl pentür atölyelerine geçilirdi; beş atölyeden kendinize bir atölye seçerdiniz, ben Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu seçmiştim. Öteki atölyeler: Cemal Tollu, Nurullah Berk, Zeki Faik ve Ali Çelebi ayrıca Sabri Berkel'in yönettiği gravür ve litografi atölyesi. Bu dönemde Akademi; resim, heykel, dekorasyon, mimarlık olarak hemen hemen aynı binada, Fındıklı'da barınırdı ama okulun zamanla büyümesi, ayrıca dekorasyon bölümünün dış binalara taşınmasıyla bazı sorunlar oluşmuştu. Galeri'den sonra dört yıl çalışmak üzere seçeceğimiz pentür atölyelerinin hocaları: Cemal Tollu, Ali Çelebi, Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, ve Bedri Rahmi Eyüboğlu; bu arada atölyesi olmayıp da sırasını bekleyen Neşet Günal; yani beş pentür atölyesi vardı.

BEDRİ RAHMİ ATÖLYESİNİN FARKI

Genellikle 30 yıllarında Paris'in en popüler özel okulu **Academie de la Grande Chaumiere**'in hocalarından **Andre Lhote**'un atölyesinde çalışıp ve de onun resim öğretisiyle Türkiye'ye dönüp, Aka demi'ye öğretim üyesi olarak girmişlerdir. Andre Lhote, o yılların resim akımı **Kübizm'in** etkisinde yaşadı, bugün Fransa'da pek tanınmaz! Ötekilerden tek ayrıcılığıyla Bedri Rahmi, başka bir ressamı severek dönmüştü Paris'ten, Raould Dufy; bu da onun resmine İstanbul ve de folklorun karıştığı - kendisinin deyimiyle bir "cümbüş" - getirdi; merak alanları, şairliği, yazarlığı gibi ötekilerden farklılığını da sonuna kadar yaşadı. Ya ötekiler: onlar da yaşamlarının sonuna kadar Lhote'un öğrencisi olarak kaldılar! Bazen kendime soruyorum: müze kültürümüz, köklü bir sanat tarihi kültürümüz, resim tekniğini iyice kavrayacak atölyemiz onu bize öğretecek de bir öğretim yoktu; kütüphanemiz vardı ama o güne özgü bir kaç dergi: L'Oeil, sanat kitapları; örneğin Skıra gibi kaliteli röprodüksiyonlar olan yayınlara zar zor ulaşabiliyorduk ama genelde sanatı ve pentürü yöneten Fransa'nın dikta yönetiminden çıkmak çok zordu (bugün de öyle değil mi?). İşte bize resim öğretenler beyinleri, yaşadıkları o 30'lu yıllarda dondurulmuştu; onları yargılamıyorduk çünkü Akademi eski demokrasilere özgü başlıbaşına bir "biosphere"di, işte pentür de; deseni bil ya da bilme, atölyede senden daha kıdemli bir öğrencinin çalışmasına bakarak yapılan; figüratif-abstre kaygılarından uzak bir başlangıç içerirdi. Yalnız kürsüden ve de hiç bir görüntü aygıtı kullanılmadan dinlenilen sanat tarihi, ikinci plan derslerden biriydi! Giderek herkesin iyi niyetine kalmıştı öğrenmek! Bu durumda açıklanması gereken tek nokta yaşadığımız o yıllar, sanatın giderek pentürün bir "meta" olarak hiç bir varoluşu olmayan, kendini bir amatör gibi kaygısız, ne yaparsan "fena değil" yanıtıyla sonuçlanan belki daha güzel yıllardı. Bugün hemen hemen Türk resminde söz sahibi olmuş kim varsa bizim dönem, yani 68 dönemi çoğunluktadır.

YARIN: SANATI BASİTLEŞTİRME ÇABALARINA SERT ELEŞTİRİ

"BEDRİ RAHMİ'DEN RESMİ DEĞİL, RESSAMLIĞI ÖĞRENDİM!"

ÖZEL bir soru sormak istiyorum: Özel olmasının nedeni; Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun resimlerine duyduğum ilgiden, hayranlıktan kaynaklanıyor. Bedri Rahmi Atölyesi'ni seçiminiz bilinçli miydi? Bedri Rahmi'nin resminize olan katkılarını özetler misiniz?

Bedri Rahmi Eyüboğlu, benim dört yıl atölye hocam oldu. Akademi'ye girmeden önce, Yüksek Matematik'te okurken, Sanat Tarihi Fakültesi'ndeki konferanslarda ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'nu tanımıştım - uzun öykü .- İşte bu 1962-66 yılları; bence Akademi'nin ve Türkiye'nin en güzel yıllarıdır. Hoca-çırak ilişkisinden öte arkadaşlık ve dostluğa uzanan keyifli yıllar geçirdik. O süre içinde Rockfeller bursuyla Amerika'ya gitti, kafası karmakarışık döndü. Öteki atölye hocalarından ayrıcalığı şudur: onlar gibi memur değildi, ressam, şair, yazar, serserilik taşıyan bulunmaz apayrı bir kişilikti. Hiç bir zaman bir konuda hem fikir olmadık, sürekli tartıştık; onun Rothko sevgisi yüzünden daha derinleşti bu uçlaşma.

Ben her zaman söyledim: "BEDRİ RAHMİ'DEN RESMİ DEĞİL, RESSAMLIĞI ÖĞRENDİM"

Utku Varlık kimdir?

1942'DE Bolu'da doğdu. 1961'de Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümüne (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Ünversitesi) girdi. 1966'da Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Sabri Berkel atölyelerinden mezun oldu. Oyma baskı (gravür) ve taş baskı (litografi) atölyelerine devam etti. 1970'te Paris'e gitti. 1971 ile 1974 yılları arasında Güzel Sanatlar Ulusal Yüksekokulu'nda George Dayez ile, 1973 - 1975 yılları arasında da Cachan Atölyesi'nde taşbaskı çalıştı. 1960 ve 1970'lerde dönemin karışık politik yaşamının etkisiyle figürü dışavurumcu bir anlayışla biçimlendirdi. 1974'ten sonra dışavurumdan uzaklaşarak şiirselliğin egemen olduğu düşsel bir anlatıma yöneldi. Resimlerinde tüller, şeffaf örtüler ya da giysiler içindeki kadın figürünü dingin doğa atmosferi içine yerleştirdi. Gerçek ve düş, imge ve yansıma gibi birbirini tamamlayan plastik öğeleri kurgusal bir dünya içinde yorumlayarak, fantastik-gerçekçi bir anlayışla betimledi.

Yurt içi ve yurt dışında müzelerde ve önemli koleksiyonlarda resimleri bulunmaktadır.